

**РЕФОРМА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
В ІТАЛІЙСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ****REFORM OF CRIMINAL LAW PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE
IN THE ITALIAN REPUBLIC**

Гулкевич В.Д., к.ю.н.,
начальник відділу

Івано-Франківська обласна прокуратура

У статті проаналізовано основні аспекти реформи італійського законодавства, покликаної посилити кримінально-правову охорону культурної спадщини. Ґрунтуючись на положеннях Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями, ухваленої 05.05.2017 у м. Нікосія, Кіпр, італійський законодавець ухвалив Закон про положення щодо злочинів проти культурної спадщини від 09.03.2022 № 22 та доповнив Книгу II «Про злочини зокрема» Кримінального кодексу Італії окремим розділом VIII-bis «Злочини проти культурної спадщини».

Особливу увагу звернуто на протидію різним формам незаконного заволодіння культурними цінностями та легалізації здобутих злочинним шляхом надбань культури. Окремими злочинами визнано викрадення культурних цінностей, у тому числі вчинені за наявності обтяжуючих обставин, незаконні володіння та використання культурних цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також різного роду їх відмивання. Розширено коло злочинних посягань та посилено кримінальну відповідальність за інші ніж крадіжка, різновиди незаконного привласнення культурних цінностей.

Запроваджено кримінальну відповідальність за незаконне ввезення культурних цінностей, удосконалено норму про їх незаконне вивезення та суттєво посилено покарання за такі дії. Визнано злочинними діяння, які сприяють легалізації здобутих незаконно культурних цінностей, таких як підробка документів щодо них, посилено покарання за підробку творів мистецтва, а також за порушення порядку відчуження культурних цінностей. Уточнено та розширено коло кримінально-караних посягань на фізичну цілісність культурних цінностей.

Уперше законодавчо визначено обтяжуючі та пом'якшуючі обставини для злочинів проти культурної спадщини. Крім того, запроваджено кримінальну відповідальність юридичних осіб за вчинення їх представниками деяких злочинів проти культурної спадщини.

Посиленню боротьби зі злочинами проти культурної спадщини сприятиме наділення співробітників спеціалізованої поліції з охорони культурної спадщини правом здійснення спеціальних негласних заходів у діяльності з протидії відмиванню та самостійному відмиванню культурних цінностей.

Після проведення реформи італійське законодавство про кримінальну відповідальність за злочини проти культурної спадщини є взірцем максимальної кримінально-правової охорони надбань культури, перевершивши аналогічне законодавство інших держав Європейського Союзу, як за кількістю кримінальних правопорушень, так і за суворістю покарань.

Ключові слова: культурні цінності, культурна спадщина, Італійська Республіка, кримінально-правова охорона, кримінальні правопорушення, злочини проти культурної спадщини.

The article analyses the main aspects of the reform of Italian legislation aimed at strengthening the penal protection of cultural heritage. The Italian Parliament adopted the Law on Provisions on Crimes against Cultural Heritage dated 09.03.2022 № 22 and supplemented the Italian Criminal Code with a separate section VIII-bis "Crimes against cultural heritage" of Book II "On crimes in particular".

The law recognised the following as separate crimes: theft of cultural property, illegal possession and use of cultural property obtained by criminal means, and various types of cultural property laundering. The Italian legislator has expanded the range of crimes and strengthened criminal liability for other types of misappropriation of cultural property.

The law established criminal liability for the illegal importation of cultural property, improved the provision on its illegal exportation and significantly increased the penalties for such actions. The legislator has criminalised acts that facilitate the legalisation of illegally acquired cultural property, and has increased the penalties for forgery of works of art and for violation of the procedure for alienation of cultural property.

The range of criminal offences against the physical integrity of cultural property has been clarified and expanded. For the first time, the law defined aggravating and mitigating circumstances for cultural heritage crimes. In addition, criminal liability of legal entities for the commission of certain cultural heritage crimes by their representatives was introduced.

Granting the Carabinieri Command for the Protection of Cultural Heritage officers the right to carry out special covert measures will help to strengthen the fight against cultural heritage crimes.

Following the reform, Italian legislation on criminal liability for crimes against cultural heritage is a model of maximum penal protection of cultural property, surpassing similar legislation in other EU countries both in terms of the number of criminal offences and the severity of punishments.

Key words: cultural property, cultural heritage, Italian Republic, criminal law protection, criminal offences, cultural heritage crimes.

Постановка проблеми. Порівняльні дослідження кримінального законодавства інших держав повинні проводитись задля виявлення загальних закономірностей розвитку правових явищ та інститутів, сприяння зближенню та уніфікації законодавства різних держав, де це є очевидно необхідним, а також для удосконалення національної правової системи, що є особливо важливим для України в контексті поступової інтеграції в Європейський Союз [1, с. 8]. Упродовж багатьох десятиліть саме Італійська Республіка (надалі – Італія) є форпостом протидії кримінальним правопорушенням проти культурної спадщини, а тому вивчення італійського законодавства, яке передбачає кримінальну відповідальність за вчинення указаних деліктів, є надзвичайно корисним.¹

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У 2018 році автор опублікував статтю, у якій проаналізував чинні на той

час норми про кримінальну відповідальність за проступки та злочини проти культурної спадщини, які містились, насамперед, у Кодексі про культурні та ландшафтні цінності 2004 року (надалі – ККЛЦ) [2], зазначивши, що італійський парламент розглядає законопроект про удосконалення кримінально-правової охорони надбань культури [3].

І, нарешті, після п'ятирічного розгляду Законом про положення щодо злочинів проти культурної спадщини від 09.03.2022 № 22 [4] деякі кримінально-правові норми ККЛЦ скасовані, Кримінальний кодекс Італії (далі – КК Італії) [5] доповнено окремим розділом VIII-bis «Злочини проти культурної спадщини» Книги II «Про злочини зокрема», який складається з 18 статей.

Українські науковці зазначені законодавчі зміни ще не аналізували. Водночас, італійські учені Дж. П. Демуро, К. Іаннема, Л. Мацца, Р. Борсарі, В. Музакьо та інші опублікували низку наукових праць, надзвичайно корисних

¹ У статті терміни «культурна спадщина» та «культурні цінності» вживаються у розумінні італійського законодавства. Проаналізовано законодавство Італійської Республіки, чинне станом на 01.09.2023.

для розуміння реформи кримінально-правової охорони культурної спадщини.

Виклад основного матеріалу. Італійський законодавець не вдався до механічного перенесення кримінально-правових норм з одного кодексу в інший, однак збільшив кількість злочинів проти культурної спадщини з чотирьох до тринадцяти та посилив кримінальну відповідальність за їх вчинення. Водночас, п'ять з шести норм, які визнавали порушення положень ККЛЦ проступками, залишились у главі I «Санкції, що стосуються Частини Другої» розділу II «Кримінальні санкції» частини IV ККЛЦ «Санкції» цього кодексу, а саме: ст. 169 «Незаконні роботи», ст. 171 «Незаконне розміщення та незаконне усунення», ст. 172 «Невиконання приписів непрямої охорони», ст. 175 «Порушення, які стосуються археологічних пошуків» та ст. 180 «Невиконання адміністративних заходів». Статтю 170 ККЛЦ «Незаконне використання» скасовано, натомість діяння, які нею визначались проступками, уточнені, їх перелік суттєво розширено та визнано злочином.

Основною причиною вкрай важливої реформи законодавства про кримінально-правову охорону культурної спадщини стали підписання 24.10.2017 та ратифікація 01.04.2022 Італією Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (надалі – Нікосійська конвенція) [6], ухваленої 05.05.2017 у м. Нікосія, Кіпр. Нікосійська конвенція містить низку статей, які зобов'язують держави-учасниці конвенції криміналізувати певні посягання на культурну спадщину [7, с. 59]. Про прямий вплив Нікосійської конвенції на здійснення реформи вказують італійські науковці, досліджуючи норми розділу VIII-*bis* КК Італії [8, с. 11–12; 9, с. 43].

Правовим благом, яке охороняють норми цього розділу КК Італії, італійські дослідники вважають культурну спадщину, яка складається з культурних та ландшафтних цінностей, а також твори мистецтва [9, с. 35–36]. Водночас К. Іанемма критикує непослідовне визначення об'єкта кримінально-правової охорони, котрий, на її думку, не обмежений культурною спадщиною у ст. 518-*undecies* та ст. 518-*quaterdecies* КК Італії [10, с. 7].

Реалізуючи положення ст. 3 Нікосійської конвенції «Крадіжка та інші форми незаконного привласнення» італійський законодавець криміналізував низку посягань на культурну спадщину, пов'язаних з незаконним переходом права власності на культурні цінності.

Отже, уперше визнано окремим злочином викрадення культурних цінностей. Відповідно до ч. 1 ст. 518-*bis* КК Італії «Викрадення культурних цінностей» заволодіння чужими рухомими культурними цінностями, шляхом вилучення їх у власника, з метою отримання прибутку для себе або інших осіб, або заволодіння культурними цінностями, що належать державі, які знаходяться під землею або на морському дні, караються позбавленням волі на строк від двох до шести років та штрафом у розмірі від 927 до 1 500 євро.

Частково ця норма повторила зміст скасованої ст. 176 ККЛЦ щодо караності заволодіння культурними цінностями, які належать державі. Предметом саме цього різновиду викрадення є нерухомі та рухомі культурні цінності [11, с. 4].

Посилена кримінальна відповідальність, згідно ч. 2 ст. 518-*bis* КК Італії, у виді позбавлення волі на строк від чотирьох до десяти років та штрафом від 927 до 2000 євро передбачена за скоєння цього злочину за умови наявності однієї або кількох обтяжуючих обставин, передбачених ч. 1 ст. 625 КК Італії, або якщо викрадення культурних цінностей, що належать державі, які знаходяться під землею або на морському дні, вчинене особою, яка отримала ліцензію на проведення пошукових робіт у встановленому законом порядку. Перелік обтяжуючих викрадення обставин є великим, зокрема до них належать застосування насильства чи обману, наявності у виконавця зброї чи нар-

котиків, вчинення злочину групою осіб чи з використанням уніформи державного службовця або ж особи, відповідальної за виконання функцій держави, тощо.

Відповідно до ст. 518-*ter* КК Італії «Незаконне привласнення культурних цінностей» привласнення з метою отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб культурної цінності, яка належить іншій особі, але перебуває у володінні суб'єкта злочину з будь-якої причини, карається позбавленням волі на строк від одного до чотирьох років та штрафом у розмірі від 516 до 1 500 євро.

У разі вчинення цього злочину щодо культурних цінностей, які перебувають у володінні правопорушника, як застава, покарання збільшується.

Незаконне привласнення культурної цінності відрізняється від її викрадення лише тим, що у першому випадку чужа культурна цінність перебуває у володінні суб'єкта цього злочину.

К. Іанемма цілком слушно зауважує, що покарання за цей злочин проти культурних цінностей абсолютно нелогічно є м'якшим ніж за вчинення аналогічного діяння стосовно грошей чи будь-якого майна, адже ст. 646 КК Італії «Незаконне привласнення» передбачає позбавлення волі на строк від двох до п'яти років та штраф у розмірі від 1 000 до 3 000 євро [10, с. 9].

Відповідно до ст. 7 Нікосійської конвенції «Придбання» КК Італії доповнено ст. 518-*quater* КК Італії «Отримання викрадених культурних цінностей», частина 1 якої установлює покарання у виді позбавлення волі на строк від чотирьох до десяти років та штрафом у розмірі від 1 032 до 15 000 євро за придбання, отримання або переховування культурних цінностей, одержаних у результаті будь-якого злочину, або яким-небудь способом бере участь у їхньому придбанні, отриманні або переховуванні, з метою отримання прибутку для себе або інших осіб. Дії особи підлягають кваліфікації за цією статтею КК Італії у випадку, якщо вона не є співучасником основного злочину проти культурної спадщини, внаслідок якого незаконно отримано культурні цінності.

Покарання збільшується, якщо вказаний злочин скоєно стосовно культурних цінностей, одержаних унаслідок злочинів грабежу або вимагання, вчинених за обтяжуючих обставин відповідно до ч. 3 ст. 628 та ч. 2 ст. 629 КК Італії.

Придбання, отримання та переховування культурних цінностей, здобутих злочинним шляхом, визнається найпоширенішим різновидом підтримки злочинця після вчинення злочину [8, с. 14–15].

Італійський законодавець, виконуючи вимоги ст. 8 Нікосійської конвенції «Розміщення на ринку», вжив вичерпних заходів щодо недопущення у легальних обіг культурних цінностей, здобутих злочинним шляхом, у тому числі шляхом запровадження суворих покарань.

Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 518-*quinquies* «Використання культурних цінностей, отриманих унаслідок злочину» карається позбавленням волі на строк від п'яти до тринадцяти років та штрафом у розмірі від 6 000 до 30 000 євро використання культурних цінностей, одержаних унаслідок злочину, в економічній або фінансовій діяльності, крім співучасті у злочині та випадків, передбачених статтями 518-*quater* та 518-*sexies* КК Італії.

Уперше запроваджено кримінальну відповідальність за відмивання культурних цінностей у ст. 518-*sexies* КК Італії з такою ж назвою, відповідно до частини 1 якої заміна, передача або здійснення інших операцій з культурними цінностями, отриманими внаслідок скоєння умисних злочинів, з метою перешкодження встановленню їх злочинного походження, карається позбавленням волі на строк від п'яти до чотирнадцяти років та штрафом у розмірі від 6 000 до 30 000 євро.

Покарання пом'якшується, якщо культурні цінності набулі внаслідок учинення від злочину, за який передбачено максимальний строк позбавлення волі не більше п'яти років.

Необхідно відзначити, що італійський законодавець використав усі можливості законотворчості з метою унеможливлення уникнення кримінальної відповідальності осіб, які причетні до скоєння злочинів проти культурної спадщини. Саме тому відповідно до ч. 3 ст. 518-*quater*, ч. 2 ст. 518-*quinquies* та ч. 3 ст. 518-*sexies* КК Італії положення частин перших цих норм застосовуються також у випадках, коли особі, яка можливо вчинила первинний злочин, внаслідок якого набуто культурні цінності, не може бути пред'явлено обвинувачення або вона не підлягає покаранню, або коли відсутні умови для її кримінального переслідування саме за первинний злочини.

Крім того, ч. 1 ст. 518-*septies* «Самостійне відмивання культурних цінностей» передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до десяти років та штрафом у розмірі від 6 000 до 30 000 євро за використання, підміну, передачу в економічну, фінансову, підприємницьку або спекулятивну діяльність культурних цінностей, одержаних особою, внаслідок вчинення нею особисто чи у співучасті умисного злочину, що перешкоджає встановленню злочинного походження цих культурних цінностей.

Пом'якшене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років і штрафу в розмірі від 3 000 до 15 000 євро застосовується до особи, якщо культурні цінності отримано внаслідок учинення нетяжкого злочину, що карається позбавленням волі на строк не більше п'яти років. Водночас, особисте користування набутими завдяки злочину культурними цінностями не є кримінально-карним.

На виконання вимог ст. 9 Нікосійської конвенції «Підробка документів» в окремий злочин виділено діяння, щодо підробки документів стосовно незаконно здобутих культурних цінностей. Відповідно до ч. 1 ст. 518-*octies* КК Італії «Підробка приватної угоди щодо культурних цінностей» карається позбавленням волі на строк від одного до чотирьох років особою, яка укладає, повністю або частково, фальшивий приватний договір або ж повністю чи частково змінює, знищує, приховує або замовчує справжній приватний договір щодо рухомих культурних цінностей з метою надання їм статусу законного походження.

Умисне використання такого договору особою, яка не брала участь у його складенні або зміні, карається позбавленням волі на строк від восьми місяців до двох років і восьми місяців.

Італійський законодавець у ст. 518-*nonies* КК Італії «Порушення щодо відчуження культурних цінностей» загалом повторив положення скасованої ст. 173 ККІЦ «Положення, які стосуються відчуження», посиливши покарання за вчинення визначених у цій нормі діянь. Отже, позбавленням волі на строк від шести місяців до двох років та штрафом у розмірі від 2 000 до 80 000 євро караються такі діяння:

- відчуження або виставлення на продаж культурних цінностей без встановленого дозволу;
- неповідомлення про передачу права власності або володіння культурними цінностями протягом тридцяти днів у випадку наявності такого обов'язку;
- відчуження продавцем культурної цінності до закінчення 60-денного терміну для її переважного придбання певними державними органами чи інституціями.

На виконання положень ст. 5 Нікосійської конвенції «Незаконне ввезення» КК Італії доповнено ст. 518-*decies* «Незаконне ввезення культурних цінностей», згідно якої особа, яка, за винятком випадків співучасті у злочинах, передбачених ст. 518-*quater*-518-*septies*, ввозить культурні цінності, одержані внаслідок учинення злочину, або незаконних пошукових робіт, проведених без дозволу, якщо це передбачено законодавством держави, де здійснено ці роботи, або ж вивезені з іншої держави з порушенням законодавства про охорону культурної спадщини цієї держави, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на

строк від двох до шести років та штрафу в розмірі від 258 до 5 165 євро.

Зміст колишньої ст. 174 ККІЦ «Незаконне вивезення або експорт культурних цінностей», яка перетворилась на ст. 518-*undecies* КК Італії з такою ж назвою, суттєво змінився, а покарання стало набагато суворішим. Отже, відповідно до частини 1 цієї статті особа, яка вивозить за кордон культурні цінності, предмети, що становлять художній, історичний, археологічний, етноантропологічний, бібліографічний, документальний чи архівний інтерес, або інші предмети, що підлягають спеціальному захисту відповідно до законодавства про культурні цінності, без свідчення про право вільного обігу або ліцензії на вивезення, карається позбавленням волі на строк від двох до восьми років та штрафом у розмірі до 80 000 євро.

Зазначене покарання також застосовується до будь-якої особи, яка не повертає на національну територію після закінчення строку культурні цінності або зазначені предмети, для яких було надано дозвіл на тимчасове вивезення або ввезення, а також до особи, котра подає до компетентного експортного відомства неправдиві декларації з метою отримання рішення, що речі, які становлять культурний інтерес, не потребують дозволу на вивезення.

У ст. 518-*undecies* КК Італії предмет злочину не обмежено культурними цінностями, які в інших нормах, а вказано ще і «предмети, що становлять художній, історичний, археологічний, етноантропологічний, бібліографічний, документальний чи архівний інтерес, або інші предмети, що підлягають спеціальному захисту відповідно до законодавства про культурні цінності», що викликало наведені вище зауваження К. Іанемми про нечіткий об'єкт кримінально-правової охорони. Саме тому Р. Борсарі уточнює, що у цьому випадку йдеться про:

- рухомі предмети, що належать державним, регіональним та територіальним, будь-яким публічним органам чи установам, та є творами померлого автора, з часу виконання яких пройшло більше сімдесяти років, до проведення перевірки, передбаченої ст. 12 ККІЦ, тобто визнання їх культурними цінностями;
- предмети, що становлять художній, історичний, археологічний, етноантропологічний, бібліографічний, документальний чи архівний інтерес, на вивезення яких не надано відповідного дозволу [11, с. 93].

Суттєвого уточнення та розширення кола кримінально-караних діянь зазнала норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за посягання на фізичну цілісність культурних цінностей. У цьому випадку італійський законодавець перевершив вимоги ст. 10 Нікосійської конвенції «Руйнування чи пошкодження».

Відповідно до частини 1 ст. 518-*duodecies* КК Італії «Знищення, розтрата,² погіршення, псування, пошкодження та незаконне використання культурних або ландшафтних цінностей» особа, яка знищує, розтрачує, погіршує, робить повністю або частково непридатними для використання культурні або ландшафтні цінності, що належать їй чи іншим особам, карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років і штрафом у розмірі від 2 500 до 15 000 євро.

Згідно частини 2 цієї ж норми особа, яка, крім перелічених вище діянь, псує або пошкоджує культурні або ландшафтні цінності, що належать їй або іншим особам, або використовує культурні цінності з метою, несумісною з їх історичним або художнім характером, або ж таким чином, що завдає шкоди їх збереженню чи цілісності, карається позбавленням волі на строк від шести місяців до трьох років і штрафом у розмірі від 1 500 до 10 000 євро.

Умовне відстрочення виконання покарання за цей злочин, відповідно до ч. 3 ст. 518-*duodecies* КК Італії, мож-

² У назві та тексті ст. 518-*duodecies* КК Італії вжито слово «*dispersione*», яке буквально перекладається як «розпорошення» чи «розсіювання».

ливе за умови відновлення культурних або ландшафтних цінностей, усунення шкідливих чи небезпечних наслідків злочину, або виконання безоплатних робіт на користь громади протягом визначеного часу, що в будь-якому разі не перевищує тривалості відстроченого покарання, відповідно до умов, зазначених суддею у вирокі.

Надзвичайно суворо караються діяння, передбачені ст. 518-*terdecies* КК Італії «Спустошення і розграбування культурних та ландшафтних цінностей». Відповідно до цієї статті будь-яка особа, яка, крім випадків, передбачених ст. 285 КК Італії, спустошує або розграбує культурні або ландшафтні цінності, установи культури або визначні місця, карається позбавленням волі на строк від десяти до шістнадцяти років.

Цей злочин відрізняється від таких же злочинних дій, передбачених ст. 258 КК Італії, відсутністю спеціальної мети, якою для останнього кримінального правопорушення є загроза безпеці держави.

Нікосійська конвенція не містить вимоги про криміналізацію підробки культурних цінностей, однак таке діяння давно визнано злочином в Італії. Положення скасованої ст. 178 ККЛЦ «Підробка творів мистецтва» з незначними змінами та посиленням покаранням перенесено у ст. 518-*quaterdecies* КК Італії з такою ж назвою. Отже, відповідно до частини 1 цієї статті караються позбавленням волі на строк від одного до п'яти років та штрафом від 3 000 до 10 000 євро:

1) підробка, зміна або відтворення з метою отримання прибутку твору живопису, скульптури чи графіки або предмету антикваріату, що становить історичний чи археологічний інтерес;

2) умисне виставлення на продаж, зберігання для торгівлі, ввезення на територію держави або інше введення в обіг як справжніх, підроблених, змінених або відтворених творів живопису, скульптури чи графіки, предметів старовини або предметів, що становлять історичний чи археологічний інтерес, учинені особою, яка не брала участь у їх підробці, зміні або відтворенні;

3) умисне засвідчення автентичності підроблених, змінених або відтворених творів чи предметів, зазначених у пунктах 1 та 2 частини 1 цієї статті;

4) умисне посвідчення автентичності підроблених, змінених або відтворених творів або предметів, перелічених у пунктах 1 та 2 частини 1 цієї статті, за допомогою декларацій, експертних висновків, публікацій, проставлення печаток чи наклеювання етикеток, а також будь-яким іншим способом.

Згідно ч. 2 ст. 518-*quaterdecies* КК Італії підроблені, змінені або відтворені копії творів або предметів, зазначених у пункті 1 частини 1 цієї норми, підлягають конфіскації, за винятком випадків, коли вони належать особам, не пов'язаним з цим злочином. Продаж конфіскованих предметів цього злочину на аукціонах забороняється без будь-яких часових обмежень.

Цікаво, що предмет цього злочину окреслено зовсім по іншому ніж у решті статей розділу, традиційно ним не названо культурні цінності загалом, хоча італійські науковці та судова практика визнають предмети антикваріату, що становить історичний чи археологічний інтерес, культурними цінностями, перелік яких наданий у ст. 10 та 11 ККЛЦ [10, с. 138]. Творами живопису, скульптури чи графіки, як предметом злочину, передбаченого ст. 518-*quaterdecies* КК Італії, можуть бути твори живих авторів або ж такі, від часу створення яких минуло не більше п'ятдесяти років, а також твори іноземних авторів [9, с. 142].

Згідно ст. 518-*quinquiesdecies* КК Італії «Випадки некараності» положення попередньої норми не застосовуються до особи, яка відтворює, володіє, пропонує для продажу або іншим чином поширює копії творів живопису, скульптури або графіки, або копії чи імітації пред-

метів старовини або таких, що становлять історичний чи археологічний інтерес, про які прямо заявлено, що вони не є автентичними, за допомогою письмової анотації на творі або предметі, або, якщо це неможливо через характер або розмір копії чи імітації, за допомогою заяви, зробленої під час виставки або продажу. Крім того не є караними художні реставрації, які не відтворюють повністю оригінальний твір.

У ст. 518-*sexiesdecies* КК Італії «Обтяжуючі обставини» визначено обтяжуючі обставини для усіх злочинів розділу, які зумовлюють збільшення покарання від однієї третини до половини, якщо злочин заподіяв значну шкоду, вчинений під час здійснення професійної, комерційної, банківської або фінансової діяльності, скоєний службовою особою або особою, яка перебуває на публічній службі, відповідальною за збереження чи охорону рухомих або нерухомих культурних цінностей, або ж учинений у складі злочинної організації, зазначеній у ст. 416 КК Італії.

У випадку вчинення злочинів проти культурної спадщини під час здійснення професійної або комерційної діяльності винній особі призначається також покарання, передбачене ст. 30 КК Італії, тобто позбавлення права займатися на строк від одного місяця до п'яти років професією, мистецтвом, промислом, торгівлею або ремеслом, для яких потрібен спеціальний дозвіл або ліцензія відповідного органу, зі скасуванням зазначеного дозволу або ліцензії, виданих раніше. Крім того, відповідно до ст. 36 КК Італії, вирок про засудження особи за один з цих злочинів підлягає оприлюдненню.

Відповідно до ст. 518-*septiesdecies* КК Італії «Пом'якшуючі обставини» покарання зменшується на третину, якщо злочином проти культурної спадщини спричинено вкрай незначну шкоду або ж внаслідок його скоєння отримано вкрай незначний прибуток, а також коли безпека самого діяння є незначною.

Покарання зменшується від однієї третини до двох третин для осіб, які сприяли викриттю інших осіб, котрі вчинили злочин, забезпечили збереження доказів злочину, або ефективно намагалися запобігти здійсненню злочинної діяльності з подальшими наслідками, чи повернули культурні цінності, що були предметом злочину.

Згідно ст. 518-*octiesdecies* КК Італії «Конфіскація» суддя у будь-якому випадку виносить постанову про конфіскацію речей, зазначених у статті 518-*undecies* КК Італії, які були предметом злочину, якщо вони не належать особі, не причетній до його вчинення. Крім того, у випадку засудження за один зі злочинів проти культурної спадщини за клопотанням прокурора завжди признається конфіскація предметів, які слугували або призначалися для вчинення злочину, а також предметів, придбаних завдяки цьому злочину, за винятком випадків, коли вони належать особам, непричетним до злочину.

У разі неможливості здійснення конфіскації, суддя виносить постанову про конфіскацію грошей, товарів або інших цінностей, які належать правопорушнику, навіть через третю особу, на суму, що відповідає отриманому прибутку або вартості предмета злочину.

Судна, човни, літальні апарати, автомобілі та мотоцикли, вилучені в ході операцій, передаються судовим органом, що здійснює судовий арешт, органам поліції, які звернулися з відповідним запитом, для їх використання з метою захисту культурних цінностей.

І, нарешті, відповідно до ст. 518-*noviesdecies* КК Італії «Діяння, вчинене закордоном» положення розділу VIII-*bis* Книги II КК Італії застосовуються також у разі вчинення закордоном злочину на шкоду національній культурній спадщині.

Крім того, Книгу Третю КК Італії «Про окремі проступки» доповнено ст. 707-*bis* «Незаконне володіння інструментами для буріння або металодетекторним обладнанням», згідно якої арешт на строк до двох років і штраф

у розмірі від 500 до 2000 євро накладається на особу, викрити у володінні інструментами для буріння ґрунту або металопукачами, поточне використання яких не є виправданим, у межах археологічних зон і парків, територій, що становлять археологічний інтерес, визначені спеціальним актом компетентної адміністрації, або територій, на яких ведуться роботи, що підлягають попередній перевірці археологічного інтересу відповідно до законодавства.

Законом від 09.03.2022 № 22 не лише внесено зміни та доповнення до ККЛЦ та КК Італії, але й доповнено Законодавчий декрет 231/2001 про адміністративну відповідальність юридичних осіб за кримінальні правопорушення (надалі – Законодавчий декрет) ст. 25-*septiesdecies* «Злочини проти культурної спадщини» та ст. 25-*duodevicies* «Відмивання культурних цінностей, спустошення та розграбування культурних та ландшафтних цінностей» [12].

Отже, відповідно до цих норм за вчинення особами, які здійснюють представницькі, адміністративні чи управлінські функції юридичної особи або одного з її структурних підрозділів з фінансовою та функціональною автономією, а також особами, які здійснюють, у тому числі де-факто, управління та контроль, чи працівниками цієї юридичної особи, злочинів проти культурної спадщини на юридичну особу накладається штраф. Найменший штраф у розмірі від ста до чотирьохсот квот³ може бути накладено за скоєння злочину, передбаченого ст. 518-*nonies* КК Італії «Порушення щодо відчуження культурних цінностей», найбільший, у розмірі від п'ятисот до тисячі квот – за вчинення злочинів, передбачених ст. 518-*sexies* «Відмивання культурних цінностей» та ст. 518-*terdecies* КК Італії «Спустошення і розграбування культурних та ландшафтних цінностей».

У разі засудження за злочини, наведені у ст. 25-*septiesdecies* Законодавчого декрету, тобто усі, крім передбачених ст. 518-*sexies* та ст. 518-*terdecies* КК Італії, до юридичної особи застосовуються на строк не більше двох років заборонювальні санкції, передбачені в п. 2 ст. 9 цього ж нормативного акту. До таких санкцій належать: заборона здійснення діяльності; призупинення або відкликання дозволів, ліцензій або концесій на діяльність пов'язану з учиненням правопорушення; заборона укладати договори з органами публічної адміністрації, за винятком договорів про надання публічних послуг; відсторонення від дотацій, фінансування, внесків або субсидій, а також можливе скасування вже наданих субсидій; заборона рекламувати товари чи послуги.

Якщо юридична особа або її структурний підрозділ постійно використовуються з єдиною або переважною метою створення умов або сприяння вчиненню злочинів, передбачених ст. 518-*sexies* та ст. 518-*terdecies* КК Італії, до неї може бути застосована санкція у вигляді остаточної заборони здійснення діяльності.

Крім внесення значних змін та доповнень до нормативних актів, які передбачають кримінальну відпо-

відальність за злочини проти культурної спадщини, Законом від 09.03.2022 № 22 також удосконалено кримінально-процесуальне законодавство. Зокрема, ч. 1 ст. 9 Закону від 16.03.2006 № 146 про ратифікацію та імплементацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів до неї, прийнятих Генеральною Асамблеєю 15.11.2000 та 31.05.2001 [13] доповнено пунктом b-bis, відповідно до якого співробітники спеціалізованої поліції з охорони культурної спадщини, у діяльності з протидії відмиванню та самостійному відмиванню культурних цінностей (ст. 518-*sexies* і 518-*septies* КК Італії), під час проведення конкретних поліцейських операцій, з метою отримання доказів отримали право здійснення спеціальних негласних заходів.

Висновки. Завдяки здійсненій реформі італійське законодавство про кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти культурних цінностей досягло максимального рівня кримінально-правової охорони культурної спадщини. Загалом італійські науковці дають позитивну оцінку об'єднанню злочинів проти культурної спадщини в окремий розділ КК Італії, що свідчить про визнання надбань культури важливим правовим благом.

Дж. П. Демуро позитивно оцінює перехід від опосередкованої до прямої кримінально-правової охорони культурної спадщини [8, с. 30-31]. Проте, цей же автор висловлює сумніви щодо суворості покарань, яка посилюється через конкуренцію обтяжуючих обставин, визначених у статтях 61 та 518-*sexiesdecies* КК Італії [8, с. 34]. К. Іанемма також сумнівається в ефективності суворих покарань за злочини проти культурної спадщини, надаючи перевагу заходам адміністративного впливу [10, с. 14-18]. Р. Е. Омоді, підтримуючи визнання культурної спадщини правовим благом, яке вимагає прямої кримінально-правової охорони, піддає критиці суворість покарань за володіння незаконно набутими культурними цінностями [13, с. 25-26].

Незважаючи на суперечливі оцінки італійських науковців, насамперед, обсягу криміналізації посягань на культурну спадщину та суворості запроваджених покарань, імплементація положень Нікосійської конвенції у національне законодавство у поєднанні з результативною роботою спеціалізованої поліції з охорони культурної спадщини, поза сумнівом, сприятиме підвищенню ефективності протидії злочинності проти надбань світової та національної культури. В умовах нищівних загроз українській культурній спадщині, зумовлених агресивним нападом російської федерації на Україну, досвід італійської законотворчості у царині кримінально-правової охорони надбань культури може бути надзвичайно корисним і для нашої держави, яка також підписала Нікосійську конвенцію, однак ще не ратифікувала її.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хавронюк М.І. Компаративний метод у сучасному кримінально-правовому дослідженні: мета застосування. Право.ua. 2017. № 1. С. 5-8.
2. Codice dei beni culturali e del paesaggio. Il testo del D. Lgs. n. 42/2004 coordinato ed aggiornato, da ultimo, dalla L. 21 aprile 2023, № 41. URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/11/20/codice-dei-beni-culturali-e-del-paesaggio> (Дата звернення: 01.09.2023).
3. Гулкевич В.Д. Загальна характеристика кримінально-правової охорони культурних цінностей в Італійській Республіці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Серія Право. Випуск 48. Том. 2. С. 69-74.
4. Legge 9 marzo 2022, № 2. Disposizioni in materia di reati contro il patrimonio culturale. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2022/03/22/22G00030/sg> (Дата звернення: 01.09.2023).
5. Codice Penale. (Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, № 1398). URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale> (Дата звернення: 01.09.2023).
6. Council of Europe Convention on Offences relating to Cultural Property, Nicosia, 19.V.2017. Council of Europe. Treaty Office. URL: <https://rm.coe.int/1680710435> (Дата звернення: 01.09.2023).
7. Гулкевич В.Д. Нова Європейська стратегія кримінально-правової охорони культурної спадщини. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2017. Серія Право. Вип. 46. Том 2. С. 58-61.
8. Demuro G.P. I delitti contro il patrimonio culturale nel Codice Penale: prime riflessioni sul nuovo titolo VIII-bis. *Sistema Penale*. 29 aprile 2022. P. 1-34. URL: https://www.sistemapenale.it/pdf_contenuti/1651170478_demuro-2022b-reati-patrimonio-culturale-codice-penale-titolo-viii-

³ Розмір квоти становить від 258 до 1549 євро.

bis.pdf. (Дата звернення: 01.09.2023).

9. Musacchio V., Di Tullio D'Elisiis A. Reati contro il patrimonio culturale. Milano. Key editore SRL. 2022. 216 p.

10. Iagnemma C. I nuovi reati inerenti ai beni culturali. Sul persistere miope di una politica criminale ricondotta alla deterrenza punitiva. Archivio Penale. 2022 (1). P. 1–18. URL: <https://archiviopenale.it/i-nuovi-reati-inerenti-ai-beni-culturali-sul-persistere-miope-di-una-politica-criminale-ricondotta-alla-deterrenza-punitiva/articoli/34320> (Дата звернення: 01.09.2023).

11. Le disposizioni in materia di reati contro il patrimonio culturale. Una prima lettura a cura di Leonardo Mazza. Pisa. Pacini Editore srl. 2023. 279 p.

12. Testo del Decreto legislativo n. 231/2021 aggiornato al D.Lgs. № 24/2023. Responsabilità amministrativa delle società e degli enti. URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/04/09/responsabilita-amministrativa-delle-societa-e-degli-enti-dlgs-231> (Дата звернення: 01.09.2023).

13. Legge 16 marzo 2006, № 146. Ratifica ed esecuzione della Convenzione e dei Protocolli delle Nazioni Unite contro il crimine organizzato transnazionale, adottati dall'Assemblea generale il 15 novembre 2000 ed il 31 maggio 2001. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/gu/2006/04/11/85/so/91/sg/pdf> (Дата звернення: 01.09.2023).

14. Omodei R.E. Note critiche sui nuovi reati a tutela del patrimonio culturale: incoerenze normative e questioni aperte. Lexambiente. Rivista trimestrale di diritto penale dell'ambiente. 2022. № 2. P. 1–26. URL: https://lexambiente.it/Rivista/15-2022/omodei_2-2022.pdf (Дата звернення: 01.09.2023).